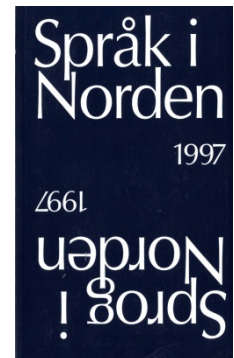

Sprog i Norden

Titel: «Nordens språk»
Forfatter: Vignleik Leira
Kilde: Sprog i Norden, 1997, s. 115-118
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språkråd

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

«Nordens språk»

Av Vigleik Leira

Nordens språk (1997) er ei ny utgave av *Språkene i Norden* fra 1983. Ifølge omslagets bakside henvender boka seg «til alle som interesserer seg for språkene i Norden og det nordiske språkfellesskapet. Den passer godt som grunnbok ved undervisningen i Nordens språk som morsmål, som nabospråk og som fremmedspråk ved universiteter og høyskoler.»

Boka har først to innledende kapitler om «Sprog og samfund i Norden» og «Språkforståelse og språksamarbeid i Norden». Deretter følger ti artikler om åtte språk, her nevnt i alfabetisk rekkefølge: dansk, finsk, færøysk, grønlandsk, islandsk, norsk, samisk, svensk. Finsk og svensk har to artikler hver, henholdsvis svensk og finlandssvensk, finsk og sverigefinsk. Til slutt er der ei felles litteraturliste og ei tidstavle. – Alle artiklene i boka er på et av de skandinaviske språka: dansk, norsk, svensk.

Av de åtte språka i Norden regnes fem som nordiske: dansk, færøysk, islandsk, norsk, svensk. *Nordisk* som navn på språk er først og fremst en språkvitenskapelig betegnelse. Nordiske er de språka i Norden som hører til den indoeuropeiske språkfamilien. Finsk, samisk og grønlandsk er ikke indoeuropeiske språk.

Stoffet i artiklene om enkeltspråka kan grovt deles i to. En del omhandler ytre omstendigheter som påvirker språket: sosiale forhold, politiske hendinger, myndigheters fastsetting av rettskriving osv. Den andre delen gir innsikt i det internt språklige: språktype, ordforråd, lydutvikling og foneminventar, syntaktiske trekk, dialektforskjeller osv.

Artiklene gir dermed et innblikk i språkene på omtrent samme måte som bolken om språk gir i leksikonartikler om stater. Stoffet er i første rekke av orienterende art, mindre direkte lærestoff.

Noen kommentarer til enkelte av artiklene

Side 17 nevner Allan Karker at innafor germansk er den bestemte etterhengte artikken (f.eks. vegg-en, bok-a, land-et) et særtrekk ved nordisk. Her kunne det også ha vært nevnt at den etterhengte artikkelen fins også i rumensk, bulgarsk og albansk. En slik artikkel er ikke noe heilt særegent for de nordiske språk.

Side 36 er *sæbe* nevnt som et lånord særegent for dansk. Det virker litt underlig. Norsk *såpe* og dansk *sæbe* bør vel regnes som samme ord sjøl om en nedertysk ordform kan sies å ligge til grunn for *sæbe* og en anglosaksisk for *såpe*.

I artikkelen om dansk sakner jeg noen ord om *Majonæsekri-gen* fra 1986, en krig som *Retskrivningsordbogen* fra Dansk Sprognævn gav støtet til.

Betegnelsen *norsk* dekker to fulle skriftspråksnormaler: bokmål og nynorsk. I tillegg kommer forholdet mellom hovedformer og sideformer innafor hver av disse normalene, pluss forholdet mellom hovedmål og sidemål i skolverket. Å gjøre dette noenlunde forståelig overfor ikke-nordmenn er ikke greit. Til tider er det temmelig ugreit også for nordmenn flest.

I sin artikkel om norsk er Eyvind Fjeld Halvorsen stedvis inne på *læreboknormal*, *sidemål*, *sideformer* og *sideformstatus*. Særlig for ikke-norske lesere ville det ha vært en fordel om det under en egen overskrift hadde vært tatt med ei kort utgreiing om det vi kan kalle den administrative sida av norsk. Der kunne det også ha vært orientert litt om målloven (om forholdet mellom nynorsk og bokmål), stadnamnloven og personnavnloven.

Det er lett å snuble når det skal gjøres rede for mer eller mindre innfløkte forhold. Side 61 sies det:

«I intetkjønn flertall har bokmål enten ingen endelse i ubestemt form, *-(e)ne* og *a* jamstilt i bestemt form: *hus*, *husene* eller *husa*; *epler*, *eplene* eller *epla*; nynorsk har ...»

Her er alternativet til 'enten' falt ut. Litt mer omstendelig, men langt mer opplysende kunne det ha vært formulert slik:

I intetkjønn ubestemt flertall har de fleste orda i bokmål valgfritt ingen ending eller *-er* (f.eks. *departement* eller *depar-*

tementer). Der er to viktige unntakstyper: de fleste enstavings-orda har bare nullending (et hus – flere hus), og ord av typen *eple* får obligatorisk *-r* (et eple – flere epler).

Samme side sies det: «I presens av verbene har bokmål prinsipielt endelsen *-er*, ...». Ordet 'prinsipielt' bringer inn en unødvendig uklarhet. Det er bedre å fastslå det enkle systemet som er der: I bokmål har enstava verb utgang på *-r* i presens: *be* > *ber*, *sy* > *sy*, *snø* > *snør*, flerstava verb og *si* har utgang på *-er*: *syng* > *synger*, *si* > *sier*.

Realiteten bak formuleringa «Nynorsk kan dessuten ha *-a* som infinitivendelse ved siden av *-e*» (samme side) kan dekkes bedre slik: Nynorsk har valgfritt *-a* eller *-e* som ending i infinitiv, *-e* er mest brukt.

I sin artikkel om svensk presenterer Bertil Molde *kul* som et finsk lånord. Den norske Bokmålsordboka har på sin side *kul* som et ord fra svensk. For nordmenn er det vanlig å assosiere *kul* med engelsk *cool*, og for norsk kan der være grunn til å regne *kul* som et ord med dobbel etymologi.

Artiklene om finsk, færøysk, grønlandsk, islandsk og samisk har forholdsvis mye stoff om det internt språklige. Det er rimelig med tanke på danske, norske og svenske lesere. Stedvis er der mye bruk av lydskrift. Det er ikke sagt noe sted om dette er samordna i artiklene på en eller annen måte. Et naturlig grunnlag ville være det internasjonale fonetiske alfabetet (IPA). Det burde ha vært gjengitt med kommentarer til de tegna som er brukt i artiklene.

Der skilles mellom fonemisk og fonetisk transkripsjon på vanlig måte, eksempelvis /a/ og [c]. Særlig ved den fonemiske transkripsjonen kan en iblant komme i stuss. Står f.eks. /o/ for en å-lyd som i norsk *båt*, eller for en o-lyd som i norsk *bod*?

Utgreiingene om lydforhold ligger til dels godt over et fonetisk begynnernivå. Termer som *tremulant* (s. 196) og *assibilasjon*, *assibilert* (s. 197 og 205) er ikke hverdagskost. *Assimilasjon* og *assibilasjon* er brukt om det samme fenomenet. Det er ikke greit å skjønne dersom en ikke veit at assibilasjon kan ses som en type assimilasjon. (Petit Larousse forklarer *assibilasjon* slik: Passage de certaines occlusives à la constrictive [s].)

Litteraturlista

Tidsskrifta fra de forskjellige språknemndene er ført opp på denne måten: *Språknytt*, tidsskrift fra det norske språkråd. Her burde en navngi hver nemnd med det faktiske navnet, altså: *Språknytt*, tidsskrift fra Norsk språkråd.

Den norske nyordsboka, *Nyord i norsk 1945-1975*, er utelatt.

Ei liste over bøker av typen Elias Wessén: *Svensk grammatik för nordmän* ville ha vært nyttig. Ei mest mulig fullstendig liste over toveis ordlister og ordbøker de enkelte språk imellom burde også være med.

Som en honnør til den historiske(!) innsatsen fra Nordisk språksekretariat burde der også være med ei liste over samtlige skrift sekretariatet har utgitt.

Tidstavla

Denne lista har med opplysninger av typen «1906 Svensk retskrivningsreform» og «1955 Dansk Sprognævn oprettes». Det synes å være litt tilfeldig hva som er tatt med. En systematisk gjennomgang av hver artikkel ville kunne gi langt flere språkhistoriske årstall, f.eks. diverse utgaver av lov om personnavn i islandsk (1913, 1925, 1991, 1996; jamfør s. 173-174).

Nordens språk inneholder et vell av fakta og er ei nyttig bok for dem som har med Nordens språk å gjøre, enten som student eller som viter/interessent/administrator på en eller annen måte. De kommentarene jeg har gitt, er ikke på noen måte meint som ei nedvurdering av boka. Det er merknader som jeg tror kan komme til nytte ved seinere utgaver.

Boka bør oppdateres forholdsvis ofte. Der skjer stadig ting på det politiske og administrative området, ting som språkfolk i og utafør nemndene må forholde seg til. Det bør også vurderes om en ikke bør ta med et kapittel om innvandrerspråk, blant annet med opplysninger om hvilke innvandrerspråk det undervises i i det offentlige skoleverket. Norsk språkråd får fra tid til annen spørsmål om korrekte navn på lite kjente slike språk.

Et sak- og personregister bør også vurderes. Det er nyttig når emner nevnes i flere kapitler, f.eks. dobbel bestemthet og stadieveksling.